

Стрес, викликаний надзвичайною ситуацією, може зумовлювати різні реакції залежно від характеру людини, її залученості до ситуації та можливостей адаптації. Але в будь-якому випадку ці події відбиваються на психічній реакції людини, її внутрішніх переживаннях, соціальному відображенні та соматичному реагуванні. Переживання екстремальної ситуації безслідно не проходить, це має розуміти людина і лікар, котрий веде прийом пацієнта, це маємо зрозуміти ми всі.

Висновки та перспективи подальших досліджень

1. Виявлено, що ПТСР спостерігався у хворих соматичних відділень — 76,67 %, психіатричного відділення — 92,5 %, Львівської психіатричної лікарні — 100 %. Тобто відсутність офіційного діагнозу ПТСР в історії хвороби ще не свідчить про те, що його немає. Дуже важливими є своєчасне установлення діагнозу ПТСР і його адекватна психокорекція.

2. Пенетрантність прояву ПТСР не залежить від терміну перебування в АТО, а корелює з інтенсивністю травмуючих факторів і рівнем особистісної тривожності. Лікування має бути комплексним, і психотерапія тут має посісти основне місце.

3. Частіше ПТСР спостерігався у молодих хворих.

4. У пацієнтів із ПТСР якість життя оцінювалась як середня і низька, що свідчить про те, що цей синдром — серйозна соціальна проблема, а не лише медична. Слід зазначити, що оцінка якості життя в одружених пацієнтів вища, ніж у самотніх.

5. Розриваючи «порочне коло» між фізичним і психоемоційним станом у даної когорти пацієнтів, комплексна терапія дозволить швидко і значно покращити їх психоемоційний стан, а також

прискорити досягнення бажаного результату. Очевидно, імовірно збільшення кількості хворих із ПТСР у майбутньому потребує мобілізації зусиль не лише психіатрів, а саме лікарів первинної ланки — неврологів, кардіологів. Адже перше пацієнт піде до них. Центральним моментом практичної роботи з цією категорією військовослужбовців є реадптація до мирного цивільного життя та психологічна реабілітація, які неможливі без подолання психологічних наслідків війни — посттравматичного стресового розладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахмедова Х. Б. Посттравматичні особистісні зміни у цивільних осіб, які пережили загрозу життя / Х. Б. Ахмедова // Питання психології. – 2004. – № 3. – С. 102.
2. Араkelов Г. Г. Стрес та його механізми / Г. Г. Араkelов // Вісник МГУ. Психологія. – 1995. – № 4. – С. 47.
3. Babenko A. V. Методичні рекомендації для військових психологів при роботі з посттравматичним синдромом / А. В. Babenko, Л. М. Домашенко. – Ростов-на-Дону, 2000. – С. 26.
4. Посттравматический стресс у ликвидаторов последствий аварии на ЧАЭС / Н. В. Тарабрина, Е. О. Лазебная, М. Е. Зеленова, Е. В. Петрухин // Труды института психологии РАН. – Т. 1, кн. 1. – М., 1995. – С. 66–99.
5. Психофизиологическая реактивность у ликвидаторов аварии на ЧАЭС / Н. В. Тарабрина, Е. О. Лазебная, М. Е. Зеленова [и др.] // Психологический журнал. – 1996. – Т. 17, № 2. – С. 30–45.
6. The development of a clinician-administered PTSD / D. D. Blake, F. W. Weathers, L. M. Nagy [et al.] // Journal of Traumatic Stress. – 1995. – N 8. – P. 75–90.
7. The Clinician-Administered PTSD Scale: Reliability and construct validity. Paper presented at the annual meeting of the Association for Advancement of Behavior Therapy / F. W. Weathers, D. D. Blake, K. E. Krinsley [et al.]. – Boston : MA, 1992.
9. Weathers F. W. Psychometric properties of the Clinician-Administered PTSD Scale — Form 1 (CAPS-1) / F. W. Weathers // PTSD Research Quarterly. – 1994. – Vol. 5. – P. 2–6.

Надійшла 30.08.2015

Рецензент д-р мед. наук, проф. К. В. Аймедов

УДК 616.8-378+61(091)

О. М. Стоянов, д-р мед. наук, доц.,
Р. С. Вастьянов, д-р мед. наук, проф.,
Т. М. Муратова, канд. мед. наук, доц.,
В. В. Добровольський, канд. мед. наук, доц.

ІННОВАЦІЙНЕ КОМПЛЕКСНЕ ВИКЛАДАННЯ ПИТАНЬ НЕЙРОНАУК ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФАХОВОЇ ОСВІТИ НЕВРОЛОГІВ

Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

УДК 616.8-378+61(091)

О. М. Стоянов, Р. С. Вастьянов, Т. М. Муратова, В. В. Добровольський
ІННОВАЦІЙНЕ КОМПЛЕКСНЕ ВИКЛАДАННЯ ПИТАНЬ НЕЙРОНАУК
ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФАХОВОЇ ОСВІТИ НЕВРОЛОГІВ
Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

Наведено деякі аспекти навчально-наукової діяльності співробітників кафедр неврології, фізіології та патофізіології Одеського національного медичного університету (ОНМедУ). Висвітлені основні напрями дослідної роботи, науково-педагогічна діяльність, досягнення за останні 15 років, впровадження нових даних до навчального процесу, практичної охорони здоров'я. Автори наголошують

на тому, що підвищенню рівня навчання неврологів сприяють тісні міжкафедральні зв'язки, підвищення ефективності засвоєння фундаментальних знань із нейропатологічної студентами і лікарями. У зв'язку з цим всебічно висвітлена важливість опанування студентами базисних фізіологічних знань, що дозволить неврологам засвоїти фундаментальні нейрофізіологічні уявлення щодо функціонування нервової системи в умовах норми і патології. У рамках європейських навчальних програм кафедра неврології ОНМедУ спільно з Європейською федерацією неврологічних товариств регулярно проводить навчальні курси для неврологів України з актуальних питань нейронаук.

Ключові слова: інноваційні заходи, навчальна робота, наукова діяльність, засвоєння знань, підвищення ефективності, нейропатологія, неврологія.

UDC 616.8-378+61(091)

O. M. Stoyanov, R. S. Vastyanov, T. M. Muratova, V. V. Dobrovolsky
INNOVATIVE COMPLEX TEACHING OF NEUROSCIENCES QUESTIONS
FOR IMPROVING NEUROLOGISTS PROFESSIONAL TRAINING

The Odessa National Medical University, Odessa, Ukraine

Certain aspects of Odessa National Medical University (ONMedU) neurological, physiological and pathophysiological department's educational and scientific activity are described in the article. The main directions of research work, scientific and pedagogical activity, achievements for the last 15 years and introduction of new data involved in educational process, practical health care. Authors underline that increase of neurologists training level is promoted by close connections between different departments, increase of efficiency of assimilation of fundamental knowledge of neurophysiology by students and doctors. In this regard the importance of assimilation is comprehensively shown by students of basic physiological knowledge that will allow neurologists to acquire fundamental neuropathophysiological knowledge of nervous system functioning in the normal and pathological conditions.

Within the European training programs, the ONMedU neurological department together with federation of neurologic societies regularly conducts training courses for neurologists of Ukraine devoted to important issues of neurosciences.

Key words: innovative actions, study, scientific activity, assimilation of knowledge, efficiency increase, neuropathophysiology, neurology.

Наукова діяльність викладачів

Останніми роками спостерігається інформаційний «вибух» у науці. З'являються нові наукові дані, передові знання. Лавиноподібне збільшення їх обсягу породжує багато складнощів, які, на жаль, віддзеркалюються при навчанні студентів у медичних вищих навчальних закладах (ВНЗ), тому що засвоєння нової інформації потребує її систематизації та переосмислення з урахуванням старих концепцій і майбутніх перспектив.

Досвід доводить, що власні наукові дослідження викладача зазвичай корелюють зі ступенем підготовленості студентів, лікарів-інтернів, курсантів факультету післядипломної освіти до фахової діяльності та рівнем мотивації до навчання. Сучасні наукові розробки викладачів, їх науковий пріоритет і викладання студентам даних власних експериментальних та (або) клінічних досліджень підвищують престиж викладача і, як наслідок, інтерес слухачів до навчання, створюють сприятливі умови для професійного зростання майбутніх лікарів і науковців [1].

За останні 15 років співробітниками кафедри неврології Одеського національного медичного університету (ОНМедУ) було виконано 6 планових науково-дослідних робіт (НДР), за результатами яких були захищені 3 докторські та 10 кандидатських дисертацій. При цьому здійснюється тісна співпраця в плані комплексних досліджень різних аспектів нейронаук (кафедри фізіологічного профілю, циклу ендокринології, фізіотерапії, кафедри оториноларингології та ін.).

Плідно працює студентський гурток, який очолює завідувач кафедри Т. М. Муратова. Члени

Студентського наукового товариства (СНТ) беруть участь у дослідницькій роботі, починаючи з молодших курсів, що дозволяє надалі здійснювати клінічні дослідження на основі експериментальних моделей. Багато наукових студентських робіт відзначені преміями та грамотами різних рівнів (ОНМедУ, вітчизняні ВНЗ, країни СНД). Результати наукових досліджень впроваджено до практичної охорони здоров'я (методичні рекомендації, інформаційні листи, раціоналізаторські пропозиції, патенти) [2]. Отже, можна визнати наукову діяльність та її тісне зчеплення з педагогічним процесом однією із форм заходів, які підвищують його ефективність.

Враховуючи швидкість зміни деяких концепцій і теорій у нейронауках, вважаємо за доцільне протягом навчання у ВНЗ, особливо під час післядипломної підготовки, залучати до навчального процесу фахівців фундаментальних наук, які більшою мірою вивчають особливості функціонування нервової системи в різних ситуаціях і знаються на механізмах її адаптаційно-приспосувальної діяльності за умов дії стресових і альтеруючих чинників. Це дозволяє оперативніше орієнтуватися у новій прогресивній медичній інформації, що суттєво для корекції діагностичних заходів, оптимізації терапії та профілактики неврологічних розладів у практичній роботі лікаря-спеціаліста невролога і, що особливо важливо, — лікаря сімейної медицини.

Розвиток одеської вегетологічної школи та впровадження її досягнень до навчального процесу спеціалістів-неврологів

Учення щодо вегетативної нервової системи (ВНС) одержало розвиток в Україні та країнах

СНД завдяки інтенсивній діяльності представників двох провідних шкіл — одеської на чолі з академіком АН УРСР Григорієм Івановичем Маркеловим і харківської на чолі з академіком АМН СРСР Олександром Михайловичем Грінштейном.

Г. І. Маркеловим створена найбільш повна класифікація патології ВНС, розроблені методологічні та методичні принципи дослідження вегетативних функцій; вивчена роль підкіркових вузлів, гіпоталамо-гіпофізарної системи, периферичного відділу ВНС; створена концепція еволюційної вегетології та обґрунтований базис нової науки — біокібернетики. Під його керівництвом у 1930–1953 рр. на базі Одеського психоневрологічного інституту з успіхом вивчалися проблеми фізіології та патології ВНС. Його фундаментальна праця «Заболевания вегетативной системы» дотепер є настільною книгою, керівництвом у вивченні нейронаук і зразком написання подібних наукових видань.

У подальшому на кафедрі неврології Одеського державного медичного університету тривали наукові дослідження патології та морфології ретикулярної формації (професор Б. І. Шарапов), вегетативних аспектів церебро-васкулярних захворювань, епілепсії, демієлінізуючих процесів (професор Г. Г. Соколянський), можливості впливів ВНС на адаптацію людини до умов далекого плавання (професори Ю. Л. Курако і В. Є. Волянський), діагностики і клініки вегетативних гангліоневритів різних рівнів; комплексної терапії та профілактики солярного синдрому (професор Ю. Л. Курако і д-р мед. наук О. М. Стоянов), впливу на регуляторні процеси фізичних і курортних факторів; вегетативних дисфункцій у гострому та віддаленому періодах черепно-мозкової травми (професори Ю. Л. Курако і А. С. Сон). Кафедрою двічі видавалися (1998, 1999) монографії з дослідження та діагностики захворювань ВНС.

Професори Ю. Л. Курако, А. С. Сон і д-р мед. наук О. М. Стоянов за цикл робіт з вивчення ВНС відзначені Республіканською премією ім. академіка Б. М. Маньковського (2003). Останніми роками видано 8 методичних рекомендацій, 8 навчальних посібників, присвячених різним аспектам патології ВНС, написаний розділ «Вегетативна нервова система» до українського підручника «Нервові хвороби» (Харків, 2014) [3]. Захищені 3 кандидатські дисертації, у 2014 р. — докторська дисертація О. М. Стоянова «Стан та корекція дисфункцій вегетативної системи на різних рівнях її організації».

Сьогодні на кафедрі вивчаються аспекти вегетативного забезпечення церебро-васкулярних захворювань (гострих і хронічних порушень мозкового кровообігу, наслідків аневризматичних інтракраніальних крововиливів), церебральних ангіодистоній, вазомоторних дисфункцій, нейротрансмісії та треморогенезу, локомоторних функ-

цій, оптико- й ольфактовегетативних шляхів і можливостей терапевтичного (фізіотерапевтичного) впливу на вегетативні дисфункції. Експертною радою НАН України у 2010 р. методики і способи лікування нейровегетативних ускладнень цукрового діабету визнані пріоритетними для України.

Кафедра тісно співпрацює з вченими-неврологами харківської школи, заснованої академіком А. М. Грінштейном; московської школи, заснованої чл.-кор. АН СРСР, АМН СРСР, АН БРСР М. І. Гращенковим і розвиненою академіком РАМН А. М. Вейном, вченими з європейської спільноти. У лютому 2011 р. співробітники кафедри брали участь у роботі міжнародних конгресів «Вейновские чтения в Украине». Усе вищезазначене знайшло своє відображення в навчально-методичних розробках кафедри, використовуваних для удосконалення навчального процесу студентів, лікарів-інтернів, курсантів ФПО за спеціальністю «Неврологія», у науково-дослідній роботі СНТ кафедри [4].

Ефективність засвоєння студентами базових знань з нейрофізіології як провідний чинник покращання навчання фахівців з неврології

Останнім часом багато говориться про вдосконалення й оптимізацію навчання студентів-медиків з метою підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців сімейної медицини, базові знання яких у галузі нейрофізіології та неврології матимуть провідне значення. У школі та ВНЗ необхідною стає переорієнтація цінностей на створення культу вмінь, знань і навичок. У цьому аспекті особливо важливим є розвиток позитивної мотивації до навчання, здобування психофізіологічних і соціальних настанов на досягнення мети навчання.

На підставі власного багаторічного досвіду хочемо висловити деякі думки щодо цієї проблеми. По-перше, упевнені, що рівень засвоєння знань, здобутих у ВНЗ, якість підготовки фахівців нерозривно пов'язані з настановою особистості на необхідність їх здобувати і в цілому саме на навчання у ВНЗ.

Настанова на навчання у вищому медичному закладі — один з аспектів діяльності людини, яка містить у собі функціональні структури трьох підтипів. До *першого підтипу* належать системні елементи, які утворюються у структурі спонукачів діяльності, а саме: потреби, мотиви, настанови і цілі людини, тобто ті елементи діяльності, які пояснюють причини активності, пояснюють, чому саме людина вчиться, працює. Для *другого підтипу* характерні системні елементи пізнавальної сфери діяльності, для *третього* — операційно-технічні елементи або здійснювальні механізми діяльності, тобто що необхідно знати, аби діяльність була виконана, які навички і вміння потрібні для цього.

Під час навчання у вищому медичному закладі у студентів мають бути сформовані різні види настанов, які є різними рівнями цілісної психологічної настанови. Це ієрархія соціальної, смислової, ситуаційної, цільової та операційної настанов. Зрозуміло, що подібні комбінації настанов потрібні та вкрай необхідні для формування навчальної діяльності студентів-медиків. На нашу думку, якістю сформованої настанови (або комплексу настанов) визначається ступінь відповідальності студентів протягом усього навчального періоду.

Новаторські підходи щодо реформування вищої медичної освіти були розроблені та впроваджені у життя працівниками МОН, МОЗ і співробітниками різних теоретичних кафедр медичних ВНЗ країни. На наш погляд, окремі недоліки проведеної реформи викладання медико-біологічних дисциплін і вдосконалення викладання теоретичних дисциплін зумовлені тим, що не до кінця були враховані поради фахівців, які викладають суто медичні дисципліни на старших курсах медичних ВНЗ.

Таким чином, при викладанні неврології студентам 4-го курсу ми бачимо класичні недоліки у засвоєних знаннях більшості з них. Це недосконалі уявлення про такі важливі позиції, як будова організму та взаємодія окремих органів і систем у здійсненні конкретних функцій; будова ЦНС і ланок периферичної нервової системи; розташування черепно-мозкових нервів і локалізація елементів вегетативної нервової системи; механізми адаптаційної діяльності ЦНС за умов дії стресових та альтеруючих чинників; механізми зворотного зв'язку; механізми перебігу запалення в нервовій тканині; основа біохімічних та енергетичних процесів, що відбуваються на рівні клітини, у нервовій тканині та в цілому організмі за умов норми і за умов запалення й інших патологічних процесів. Перераховувати можна ще довго... Це, на жаль, об'єктивна ситуація, характерна для більшості студентів, які приходять для навчання на кафедру неврології. Отже, вважаємо за доцільне розібратися з причинами такого стану речей і розробити основні шляхи до їх вирішення, тобто для значного покращання рівня оволодіння студентами теоретичних знань із нейрофізіології.

По-друге, слід звернути увагу на основні аспекти викладання теоретичних дисциплін. Класична побудова вивчення фактичного матеріалу на кафедрах морфологічного та фізіологічного профілю враховує обов'язковий контроль за вивченням матеріалу, викладанням викладачем нового матеріалу та розв'язанням ситуаційних завдань із наведенням конкретної клінічної ситуації. Саме в останній частині вказаного закладений, на наш погляд, можливий аспект оптимізації теоретичних знань студентами. Упевнені, що на кафедрі патофізіології викладачі здатні оптимізува-

ти викладання матеріалу студентам у такий спосіб, щоб кожний з них одержував інтегральні дані щодо кожної функції, роботи кожного з органів і систем органів за нормальних умов, за умов адаптації щодо впливу чинників навколишнього середовища, а також за умов патологічних процесів. Клінічна спрямованість навчального процесу на кафедрі патофізіології має враховувати також більш глибоке засвоєння студентами знань з нейропатофізіології, що полегшить їм подальше навчання на кафедрах старших курсів.

На клінічних кафедрах старших курсів теоретичні знання студентів відрізняються від тих, що засвоєні практично. Тобто під час розв'язання складного ситуаційного завдання слід більше уваги приділяти вивченню окремих показників функціонування органів безпосередньо й організму людини в цілому. Важливою допомогою при цьому буде залучення до розв'язання ситуаційного завдання практичних навичок: обстеження чутливості; рухової, мозочкової, рефлекторної сфер; екстрапірамідної, вегетативної систем, вищих мозкових функцій; психометричне тестування; визначення ведучих симптомів, провідного неврологічного синдрому; обґрунтування топічного діагнозу тощо.

Інакше кажучи, якщо студенти додатково до одержаних ними теоретичних знань закріплять їх при пошуку вірної відповіді на ситуаційні завдання, з аналізом матеріалу, який вони вже мали засвоїти, з вибором найкращого варіанта відповіді, то рівень засвоєння конкретного матеріалу буде значно вищим. При цьому, якщо правильно організувати навчальний процес, зростає потік інформації, яка надходить до кожного студента з різних сенсорних систем, а також закріплюється у разі виконання ним умовно-рефлекторних моторних актів, що сприятиме швидшому закріпленню одержаних знань, навичок і вмій у короткочасній пам'яті і надалі їх переходу до довготривалої пам'яті і надалі їх переходу до довготривалої, чого саме ми й прагнемо домогтися. Кращому засвоєнню знань, на нашу думку, сприятиме також наступність та інтеграція викладання усіх дисциплін «по горизонталі» й «по вертикалі».

По-третє, більшу увагу слід приділити впровадженню до практики викладачів кумулятивно-рейтингової системи оцінки знань студентів із використанням уніфікованого тестового контролю на всіх теоретичних кафедрах. Вважаємо життєво необхідним широке застосування тестового контролю у кожному практичному завданні, тому що конкретне тестове завдання надає студентові можливість оцінити свої дії під час ургентної ситуації: висока мотивація вірного розв'язання тесту, короткий термін для його рішення та (реально) недостатня кількість знань для його розв'язання. Через це інтенсивнішим буде процес навчання на клінічних кафедрах, що сприятиме відповідній підготовці лікаря високого фахового

рівня, який буде спроможний розв'язувати складні завдання за дуже короткий термін.

По-четверте, одним із перспективних напрямів розвитку методики викладання теоретичних і клінічних дисциплін є впровадження мультимедійних засобів навчання, що надасть можливість створити своєрідний «кумулятивний ефект» від синхронної подачі інформації з різних джерел. Наявність ігрового компонента у процесі засвоєння знань сприятиме формуванню багатоступеневого бачення наукової картини живої природи, поліцентризму у біологічному світогляді й взагалі формуванню цілісної картини функціонування організму людини за умов норми та патології. Перспективною, на наш погляд, є розробка в недалекому майбутньому мультимедійних засобів інтерактивного навчання, які передбачають різнопланове подання інформації з можливостями самоконтролю та самоаналізу. Ця сфера використання комп'ютерної техніки в наших умовах надто утилітарна. Тому необхідна розробка мультимедійних енциклопедій і рольових ігор, які повністю відповідали б початковій програмі конкретної теоретичної та (або) клінічної дисципліни. При цьому реалізуються два основні завдання: значно покращується якість викладання навчального матеріалу та суттєво зростає ефективність оволодіння студентами знань за таким типом надання інформації.

На кафедрі фізіології ОНМедУ створено базу з мультимедійними версіями лекцій усіх факультетів [5], триває робота зі створення банку мультимедійних програм із навчальними та науковими цілями. Аналогічна навчально-методична робота проводиться на кафедрі загальної та клінічної патологічної фізіології.

Ще одним із аспектів проблеми, яка розглядається, є видання навчальної літератури для студентів. Над цим ми працюємо тривалий час, що знайшло своє втілення у виданні низки навчально-методичних посібників [6] та національного підручника з фізіології англійською мовою, який був перевиданий удруге [7; 8]. Перевагами підручників, написаних співробітниками кафедри, є їх адаптованість до потреб студентів, врахування особливостей викладання медико-біологічних дисциплін у кожному ВНЗ, а також всебічність подання навчального матеріалу, зважаючи на можливі акценти у його викладанні [9]. Вважаємо, видання навчальної літератури, яка профільована для певної спеціальності, також перспективний засіб формування знань майбутніх лікарів.

Отже, наближення викладання теоретичних дисциплін до клініки та конкретного хворого сприятиме якісній оптимізації теоретичних знань студентів, що приведе до кращого засвоєння ними клінічних дисциплін. Така методика підготовки студентів на перших курсах вищих медичних закладів, викладання їм курсу неврології та комплексне оцінювання одержаних ними знань дозво-

лять оптимізувати навчальний процес, поліпшити якість підготовки студентів і лікарів-інтернів за фахом «Неврологія».

Проведення міжнародних навчальних курсів для неврологів у Одесі

25–27 квітня 2013 р. кафедра неврології разом з Європейською федерацією товариств (European Federation of Neurological Societies — EFNS) ушосте приймала в Одесі міжнародні навчальні курси. Уперше в історії України в рамках EFNS з 2005 р. і за ініціативи співробітників кафедри і голови оргкомітету професора А. С. Сола проводяться такі навчальні форуми.

Рівень організації та проведення семінарів і курсів високо оцінені науковим товариством і Президією EFNS, у результаті чого Одеса одержала можливість проведення Європейських шкіл надалі. Протягом семи останніх років сформована робоча група з організації регіонального навчального курсу EFNS [10].

У проведенні міжнародних курсів беруть участь провідні спеціалісти країн Європи й України. Це дозволить поліпшити якість надання неврологічної допомоги хворим із розладами нервової системи, стандартизувати діагностичні критерії, застосовувати новітні технології лікування та реабілітації.

Традиційно на курсах навчаються більше 200 лікарів-неврологів України, спеціалісти з усіх районів Одеської області та міста, лікарі-інтерни і курсанти ФПО ОНМедУ. Окрім лекційного курсу, лікарів поділяють на групи, за якими проводять практичні заняття з актуальних проблем неврології залежно від тематики навчального курсу.

Попередні науково-практичні форуми у рамках роботи EFNS охоплюють питання діагностики, клініки, класифікації гострої судинної патології та сучасних методів лікування; епілепсії та пароксизмальних станів; травми нервової системи; заходів щодо реабілітації нервових хвороб.

Щороку наприкінці наукового форуму голова оргкомітету тестує учасників за основними напрямками нейронаук, а також оголошує рішення щодо подальшої активації роботи із впровадження сучасних методів діагностики, лікування нервових хвороб тощо.

Таким чином, можна констатувати про довготривалу плідну співпрацю з питань післядипломної освіти між одеськими неврологами і найвидатнішими вченими Європи. Поза сумнівом, що подібні форуми потрібні в сучасних умовах і сприяють зміцненню авторитету нашої країни і нашої науки, збагачують людське спілкування, розширюють науковий і культурний кругозір, сприяють інтеграції до європейської спільноти народу України. Рівень організації та проведення попередніх шкіл із підвищення кваліфікації неврологів був високо оцінений науковою гро-

мадськістю, президією EFNS, унаслідок чого Одеса одержала можливість проведення Європейських шкіл і надалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Курако Ю. Л. История кафедры нервных болезней ОГМУ / Ю. Л. Курако. – Одесса : Черноморье, 2005. – 40 с.
2. Кафедра нейрохирургии и неврологии Одесского государственного медицинского университета / А. С. Сон, Ю. Л. Курако, А. Н. Стоянов, Т. В. Хомицкая ; под ред. А. С. Сона. – Одесса : Черноморье, 2005. – 40 с.
3. Стоянов А. Н. Издательская деятельность — важнейший раздел учебно-методической работы кафедры / А. Н. Стоянов // Удосконалення підготовки фахівців : 5-та Міжнар. наук.-метод. конф., Одеса : матер. – Одеса : Місто майстрів, 2000. – С. 117–119.
4. Підготовка лікарів-інтернів на кафедрі нейрохірургії і неврології ОНМедУ / А. С. Сон, О. П. Лебідь, О. М. Стоянов, В. В. Добровольський // Проблеми безперервної медичної освіти. – 2013. – № 3. – С. 78–79.
5. Вастьянов Р. С. Особливості отримання загально-теоретичних та фахових знань студентами стоматологічного факультету на кафедрі фізіології за кредитно-модульної системи організації навчального процесу / Р. С. Вастьянов, М. Ф. Коноваленко // Впровадження нових технологій за кредитно-модульної системи організації навчального про-

цесу у ВМ(Ф)НЗ III–IV рівнів акредитації : Всеукраїн. навч.-наук. конф. присв. 55-річчю Тернопільського держ. мед. ун-ту, Тернопіль, 26–27 квітня 2012 р. : тези доп. – Тернопіль, 2012. – С. 77–78.

6. *Фізіологія* / О. А. Кашенко, С. Л. Ляшенко, О. М. Писпелов, Г. О. Волохова ; за ред. О. А. Шандри. – Одеса : ОНМедУ, 2012. – 312 с.

7. *Physiology* / V. M. Moroz, O. A. Shandra, R. S. Vastyanov [et al.]. – Vinnytsya : Nova Knyha Publishers, 2011. – 888 p.

8. *Physiology* / V. M. Moroz, O. A. Shandra, R. S. Vastyanov [et al.]. – 2nd ed. – Vinnytsya : Nova Knyha Publishers, 2016. – 728 p.

9. Видання національної спеціалізованої медичної літератури як спосіб покращення якості викладання фізіології студентам, які навчаються англійською мовою / В. М. Мороз, О. А. Шандра, Р. С. Вастьянов [та ін.] // Медична освіта. – 2012. – № 3 (додаток). – С. 109–111.

10. Сон А. С. Післядипломна освіта неврологів України згідно програми EFNS та асоціації порушення рухів (MDS) / А. С. Сон, О. М. Стоянов, О. П. Лебідь / Управління якістю підготовки фахівців : XVIII Міжнар. наук.-метод. конф., Одеса, 18–19 квітня 2013 р. : матер. – Ч. 1. – Одеса, 2013. – С. 155.

Надійшла 16.04.2015

Рецензент д-р мед. наук, проф. І. П. Шмакова

УДК 616-002.5

Н. А. Мацегора, д-р мед. наук, проф.,

В. Д. Смоквін, канд. мед. наук, доц.,

О. А. Бабуріна, канд. мед. наук, доц.,

І. М. Смольська, канд. мед. наук, доц.,

О. М. Леоненко-Бродецька, канд. мед. наук

ВНЕСОК НАУКОВОЇ ШКОЛИ ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ПРАКТИКУ ФТИЗИАТРИЧНОЇ СЛУЖБИ

Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

УДК 616-002.5

Н. А. Мацегора, В. Д. Смоквін, О. А. Бабуріна, І. М. Смольська, О. М. Леоненко-Бродецька

ВНЕСОК НАУКОВОЇ ШКОЛИ ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ПРАКТИКУ ФТИЗИАТРИЧНОЇ СЛУЖБИ

Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

У роботі представлено розвиток наукової фтизіатричної школи в Одеському регіоні. Наведені основні напрями наукових досліджень, які стосуються проблем туберкульозу, у минулому та сьогоденні.

Ключові слова: фтизіатрія, ОНМедУ, наукові напрями.

UDC 616-002.5

N. A. Matsegora, V. D. Smokvin, O. A. Baburina, I. M. Smolska, O. M. Leonenko-Brodetska

CONTRIBUTION OF SCIENTIFIC SCHOOL ODESSA NATIONAL MEDICAL UNIVERSITY INTO PRACTICE TB SERVICE

The Odessa National Medical University, Odessa, Ukraine

The article presents the development of a scientific school of TB in the Odessa region. The main directions of research on the problem of tuberculosis in the past and the present.

Key words: phthisiology, ONMedU, scientific directions.

24 березня 1882 р. німецький учений Роберт Кох на засіданні Берлінського наукового фізіологічного товариства зробив доповідь про відкриття ним збудника туберкульозу, у зв'язку з

чим Р. Кох був удостоєний Нобелівської премії. «Без мікобактерії немає туберкульозу» — цей принцип став провідним у фтизіатричній службі. Міжнародний союз боротьби з туберкульозом і